

INGLIZ TILINI SAMARALI O'RGATISHDA TINGLAB TUSHUNISHNING MUHIM JIHLTLARI

Qulmamatov Oybek,

Nordik Xalqaro Universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tinglab tushunish ingliz tilini samarali o'rganishda muhim omil ekanligi ta'kidlanadi. Kuchli tinglash ko'nikmalari real hayotiy muloqotga tayyorgarlik, so'z boyligini oshirish, talaffuzni yaxshilash va o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlash kabi jihatlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Maqolada tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirishning samarali usullari, jumladan, faol tinglash, haqiqiy audio materiallardan foydalanish, segmentlarga bo'lib tinglash, "shadowing" texnikasi va guruh muhokamalari haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: tinglab tushunish, ingliz tili, faol tinglash, haqiqiy audio materiallar, so'z boyligi, talaffuz, interaktiv metodlar, baholash texnikalari.

Kirish. Ingliz tilini o'rganish jarayonida tinglab tushunish (listening comprehension) muhim rol o'ynaydi. Bu ko'nikma nafaqat til o'rganishning asosiy qismi, balki real hayotda kommunikatsiya qilish uchun zarur bo'lgan eng muhim jihatlardan biridir. Aksariyat odamlar ingliz tilini o'rganishda grammatikaga va yozishga katta e'tibor qaratishsa-da, tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirish muloqotda muvaffaqiyatga erishishning kaliti hisoblanadi. Ushbu maqolada tinglab tushunishning ahamiyati, uni rivojlantirish usullari va samarali o'qitish texnikalari haqida so'z yuritimiz.

Tinglab tushunish – ingliz tilini o'rganishda muhim ko'nikmalardan biri bo'lib, talabalar real hayotdagi muloqotlarni tushunishi va ularga javob bera olishi uchun zarurdir. Zero, tinglab tushunish orqali ingliz tilini o'qitishning samarali usullari va strategiyalari haqida batafsil bilimga ega bo'lish barchamiz uchun birdek foydalidir.

Tinglash orqali o'rganish talabalarni quyidagi jihatlar bo'yicha rivojlantiradi:

- real nutqni tushunish – aksentlar, talaffuz va tezlikka moslashish;
- suhbat kontekstini tushunish – mavzu va asosiy g'oyalarni ajratib olish;

- so‘z boyligini kengaytirish – yangi so‘z va iboralarni tabiiy kontekstdan o‘rganish;
- imitatsiya qilish – talaffuz va intonatsiyani yaxshilash.

Shuningdek, tinglab tushunish haqiqiy muloqotga tayyorlash jarayonida ancha ahamiyatlidir. Real hayotda ingliz tilida muloqot qilish uchun nafaqat gapirish, balki suhbatdoshning gaplarini tushunish ham zarur. Tinglab tushunish yaxshi rivojlangan bo‘lsa, inson har xil aksentlar, talaffuzlar va tezlikda aytilgan so‘zlarni tushunishi osonlashadi.

Tinglash orqali odam yangi so‘z va iboralarni tabiiy kontekstdan o‘rganadi. Bu so‘zlarning qanday ishlatilishini yaxshiroq tushunish va ularni o‘z nutqida qo‘llash imkonini beradi. Kitob o‘qish yoki lug‘at yodlashdan farqli o‘laroq, tinglab tushunish so‘zlarning haqiqiy hayotdagi qo‘llanilishini ko‘rsatadi.

Tinglab tushunish yordamida o‘quvchilar so‘zlarning to‘g‘ri talaffuzi va gaplardagi intonatsiyani yaxshiroq o‘rganishadi. Bu esa ularning o‘z nutqida ham to‘g‘ri talaffuzni ishlatishiga yordam beradi.

Ko‘pchilik o‘quvchilar tilni yaxshi tushuna olmasliklari sababli suhbatdan qo‘rqishadi. Tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirish orqali ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchi ortib, faol muloqot qilishga moyilligi oshadi.

Tinglab tushunish ko‘nikmasini yaxshilash uchun turli usullar va mashqlar mavjud. Quyida eng samarali usullardan ba’zilari keltirilgan:

1. Maqsadli tinglash (Active Listening). O‘quvchilarga audio materialni tinglashdan oldin aniq maqsad qo‘yish foydali bo‘ladi. Masalan, ular asosiy g‘oyani tushunish, muhim so‘zlarni ajratish yoki ma’lum bir savolga javob topish kabi vazifalar bilan tinglashlari mumkin.

2. Haqiqiy hayotga yaqin audio materiallardan foydalanish. O‘quvchilar turli manbalardan foydalanishi kerak. Masalan:

- podkastlar (BBC Learning English, TED Talks, VOA Learning English);
- audiokitoblar;
- filmlar va seriallar (subtitr bilan yoki subtitrsiz);
- YouTube darslari va suhbatlar.

Bu usul o‘quvchilarga turli aksentlarni va tabiiy suhbat ohanglarini tushunishga yordam beradi.

3. Segmentlarga bo‘lib tinglash. Agar audio material juda uzun bo‘lsa, uni qismlarga bo‘lib tinglash tavsiya etiladi. Har bir segmentdan keyin qisqa muhokama yoki yozma topshiriqlar bajarish tushunishni mustahkamlaydi.

4. “Shadowing” texnikasi. Bu usulda o‘quvchilar audio yozuv bilan birgalikda so‘zlarni takrorlaydi. Masalan, ingliz tilida gapirayotgan kishining so‘zlarini tinglab, o‘quvchi xuddi shunday ohang va talaffuz bilan qaytarishga harakat qiladi. Bu usul talaffuzni yaxshilash va eshitgan ma’lumotlarni tezroq qayta ishlash uchun juda foydalidir.

5. Savol-javob texnikasi. O‘quvchilar audio materialni tinglagandan so‘ng, unga oid savollarga javob berishadi. Bu usul ularning eshitganlarini qayta ishlashga va aniq tafsilotlarga e’tibor qaratishiga yordam beradi.

6. Guruh bo‘lib muhokama qilish. O‘quvchilar tinglagan material bo‘yicha fikr almashishlari mumkin. Bu ularga tinglangan ma’lumotni qayta ishlash va o‘z nutqlarida foydalanishga yordam beradi.

Bu usullar o‘quvchilarga turli aksentlarni va tabiiy suhbat ohanglarini tushunishga yordam beradi, chunki real hayotda ingliz tili yagona standart talaffuz yoki ohangga ega emas. Dunyo bo‘ylab ingliz tilida so‘zlashuvchi insonlarning aksentlari turlicha bo‘lib, Britaniya, Amerika, Avstraliya, Kanada, Janubiy Afrika, Hindiston va boshqa mintaqalarga xos talaffuz va intonatsiyalar mavjud.

O‘quvchilar faqat bitta aksent yoki talaffuz shakliga o‘rganib qolsa, turli mintaqalardan bo‘lgan ingliz tilida so‘zlashuvchilarni tushunishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Shu sababli, tinglab tushunish mashg‘ulotlarida har xil aksent va talaffuzlarni tinglash ularga nutqni yaxshiroq idrok etish, tushunish qobiliyatini oshirish va global kommunikatsiya muhitiga moslashish imkonini beradi.

Bundan tashqari, tabiiy suhbat ohanglarini o‘rganish ham muhim hisoblanadi. Ingliz tilida ohang va urg‘ular muloqotning ma’nosiga ta’sir qiladi. Misol uchun, savol va ta’kidlovchi gaplarda ohangning qanday o‘zgarishini tushunish,

shuningdek, soʻzlarni qanday urgʻu bilan talaffuz qilishni bilish oʻquvchilarga yanada samarali muloqot qilishga yordam beradi.

Shuning uchun tinglab tushunish darslarida turli manbalardan, jumladan, podkastlar, intervyular, filmlar, audiokitoblar, YouTube videolari va haqiqiy hayotiy suhbatlar dan foydalanish tavsiya etiladi. Bu oʻquvchilarga nafaqat turli aksentlarni tushunishga, balki ularning talaffuz va muloqot qobiliyatlarini ham yaxshilashga yordam beradi.

Shu bilan birga, tinglab tushunishni oʻqitish boʻyicha bir qancha samarali texnikalar mavjud boʻlib, ular quyidagilardan iborat:

1. Darsni oldindan tayyorlash. Oʻqituvchi tinglash mashgʻulotini oʻquvchilarga qiyin boʻlmagan bosqichlarda taqdim qilishi kerak:

Tinglashdan oldin: Mavzu boʻyicha tushuncha berish, muhim soʻzlar bilan tanishtirish.

Tinglash vaqtida: Asosiy maʼlumotlarni ajratib olish, savollarga javob berish.

Tinglashdan keyin: Muhokama, yozma topshiriqlar yoki suhbat mashqlari.

2. Interaktiv dars usullaridan foydalanish. Oʻqituvchilar oʻyinlar, rolli oʻyinlar, suhbat mashqlari va testlar orqali oʻquvchilarning eʼtiborini oshirishlari mumkin. Bu oʻquvchilarni faol ishtirok etishga va tinglab tushunish koʻnikmalarini yaxshilashga yordam beradi.

3. Oʻquvchilarning rivojlanishini baholash. Oʻqituvchilar quyidagi usullar orqali tinglab tushunish darajasini baholashlari mumkin:

- testlar va viktorinalar;
- diktant mashqlari;
- yozma topshiriqlar;
- oʻz fikrini bayon qilish (taqriz yozish yoki xulosa qilish).

Oʻquvchilarning tinglab tushunish koʻnikmalarini samarali rivojlantirish uchun ularning taraqqiyotini muntazam baholab borish muhimdir. Bu jarayon oʻquvchilarning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, ularga mos oʻquv strategiyalarini ishlab chiqish va dars jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Baholash natijalari asosida oʻqituvchilar oʻquvchilarga individual

yondashuvni qo'llash, ularga qo'shimcha yordam berish va dars mazmunini ularning ehtiyojlariga moslashtirish imkoniga ega bo'ladilar. Shuningdek, muntazam baholash o'quvchilarning o'z rivojlanishini kuzatishiga, o'z kamchiliklari ustida ishlashiga va o'z ustida ishlash motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Shu sababli, tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda turli baholash usullaridan, jumladan, testlar, yozma va og'zaki topshiriqlar, o'z-o'zini baholash hamda o'qituvchi tomonidan beriladigan individual fikr-mulohazalardan foydalanish muhimdir.

Xulosa. Tinglab tushunish ingliz tilini o'rganishda juda muhim ahamiyatga ega. U so'z boyligini kengaytirish, talaffuzni yaxshilash va haqiqiy muloqotga tayyorlanish uchun zarurdir. O'quvchilar bu ko'nikmani rivojlantirish uchun interaktiv metodlardan, haqiqiy hayotga yaqin materiallardan va turli texnikalardan foydalanishlari kerak. O'qituvchilar esa dars jarayonida bosqichma-bosqich yondashuvni qo'llash orqali o'quvchilarning tinglab tushunish qobiliyatini oshirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Нарбекова, З. (2024). Педагогические технологии и методы чтения и понимания немецкого языка. In *Probleme de filologie: aspecte teoretice și practice* (pp. 79-82).
2. Калонина, З. А. (2023). ИННОВАЦИОННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА. *Science and innovation*, 2(Special Issue 14), 449-452.
3. Isakova, M. (2024). Improving Four Language Skills Through Emerging Technologies: A Comprehensive Analysis. *Nordic_Press*, 3(0003).
4. Karimova, N. S., Isakova, M. B., & Abdurazikova, D. U. (2021). EFFECTIVENESS OF CASE STUDY IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES. *Экономика и социум*, (4-2 (83)), 900-902.
5. Чернова, Н. В. (2023). СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ РАЗНОВИДНОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ СО ЗНАЧЕНИЕМ «ЭМОЦИИ И ЧУВСТВА» В РУССКОМ ЯЗЫКЕ. *Herald pedagogiki. Nauka i Praktika*, 3(5).

6. Azizova, D. (2024). THE ROLE OF MULTIMEDIA IN SHAPING ELT PRACICES: INSIGHTS AND CHALLENGES FROM MALAYSIA TO UZBEKISTAN. *Nordic_Press*, 3(0003).
7. Yusupova, M. (2021). Distance learning of foreign languages. *Экономика и социум*, (8 (87)), 84-87.
8. Kulmatatov, O. (2024). GTM in teaching English as a foreign language. *Nordic_Press*, 3(0003).
9. Tockirovna, K. S., & Amonovich, K. O. Communicative Competence of Students in Technical Specialties. *International Journal on Integrated Education*, 3(11), 45-47.
10. Саримсакова, Г. М., & Кенжаева, С. Б. (2021). РОЛЬ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ. *Вестник науки*, 3(1), 36-39.
11. Shaxakimova, R. (2024). СОВРЕМЕННЫЕ ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА. *Nordic_Press*, 3(0003).
12. Рискиев, Б. Б. (2022). ОСОБЕННОСТИ ВЫРАЖЕНИЯ РЕЧЕВОГО АКТА В РУССКОЙ ЛИНГВИСТИКЕ. *Academic research in educational sciences*, 3(2), 462-470.